

TUTKIMUS- YHTEYDET

Tutkimus viime sodan ajan lastensiirroista

Ruotsalaisten aloitteesta käynnistyi jo talvisodan aikana laajamittainen lasten ja odottavien äitien evakuointi Ruotsiin. Yhteensä siirrettiin talvisodan aikana n. 12.000 henkilöä, joista lapsia n. 8.000. Talvisodan päättymisen yhteydessä tämä evakuointi välittömästi keskeytettiin, ja suurin osa siirretyistä palasi takaisin kotimaahansa vuoden 1940 aikana.

Keväällä 1941 heräsi jälleen eräissä ruotsalaisissa piireissä ajatus kutsua Suomen lapsia lyhyehkölle virkistyslomalle Ruotsiin. Tämä alle 1000:n lapsen siirto organisoitiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton kautta. Paluumatkalla olleita saattajia kohtasi tietoen uuden sodan syttymisestä, jolloin lasten oleskelusta Ruotsissa tuli oletettua pitkäaikaisempi.

Syksyllä 1941 tuli Ruotsista jälleen kutsu suomalaisten lasten lähettämiseksi Ruotsiin. Tämä kutsu koski aluksi vain muutamaa tuhatta lasta, mutta kutsuja lisättiin pitkin syksyä, niin että vuosina 1941-42 siirrettiin Ruotsiin kaikkiaan n. 21.000 lasta.

Toiminta oli nyt laajentunut niin suureksi, että sen hoitaminen vaati oman organisaationsa. Sosiaaliministeri K.—A. Fagerholm perustikin syksyllä Sosiaaliministeriön alaisuudessa toimineen lastensiirtokomitean, jonka johtajaksi nimitettiin maisteri Elsa Bruun. Tämä komitea toimi sitten

syksyyn 1948 saakka. Komitean työtä jatkamaan perustettiin Ruotsista palanneiden lasten jälkihuoltotoimikunta. Tämä toimikunta lopetti työnsä v. 1958.

Syiksi, joiden vuoksi lastensiirtoihin päätettiin jatkosodan aikana ryhtyä, mainitaan lastensiirtokomitean pöytäkirjassa lyhyesti

1. takaisinvallatun alueen jälleenrakentamiseen tarvittavat karjalaisemännät eivät voisi viedä mukanaan pieniä lapsia ja
  2. elintarvikepula.
- Tästä seurasi, että kysymykseen saattoivat tulla seuraavat lapsiryhmät:
1. karjalaislapset, joiden äidit palaavat kotiseudulle jälleenrakennustöihin
  2. invalidien lapset
  3. lapset, jotka pommituksissa ovat kadottaneet kotinsa
  4. v:n 1941 sotaorvot, jotka eivät ole saaneet kummiavustusta.

Sosiaaliministeri K.—A. Fagerholm laajensi maaliskuussa 1942 siirrettävien lasten piiriä siten, että kuljetuksiin hyväksyttiin myös lapset, joiden isät olivat asepalveluksessa äidin samalla ollessa ansiotyössä. Edelleen hyväksyttiin myös lapset, joiden äiti oli raskaana eikä sen takia, muun avun puutteessa, jaksanut riittävästi huolehtia taloudesta ja lastensa hoidosta. Tämä merkitsi sitä, että siirtokelpoisten lasten piiri laajeni

huomattavalla tavalla. Itse asiassa se käsitettiin suurimman osan maamme alle kouluikäisestä lapsiväestöstä.

Lastensiirroissa on erotettavissa kaksi selvää aaltoa. Ensimmäinen aalto oli v. 1941/42, toinen aalto v. 1944. Toisen aallon aikana lasten ikäraja nostettiin 10 vuoteen ja ns. kutsun saaneiden lasten osalta 13 vuoteen. Ikärajoituksia ei lastensiirtokomitea kuitenkaan kovin tiukasti noudattanut, sillä sekä v. 1942 ja 1944 nuorimmat siirretyt lapset olivat vielä alle 3 kk:n eli imeväisiässä. Toisen aallon aikana myös lastensiirron perusteet muuttuivat selvästi. Nyt katsottiin pommitusten ja evakuoitien edellyttävän lasten siirtoa Ruotsiin. Sosiaalisille seikoille ei tällöin annettu kovin suurta merkitystä. Periaatteessa kaikki, jotka tällöin ilmoittivat halukkuutensa lapsen lähettämiseen Ruotsiin, saivat myös lapsensa Ruotsiin lähettää.

Jatkosodan aikainen lastensiirtotoiminta käynnistyi varsin pitkälle silloisen sosiaaliministerin ruotsalaisille antaman suostumuksen ja tuen varassa. Varsinaista keskustelua näiden siirtojen valo- ja varjopuolista ei ennen sosiaaliministerin päätöstä käyty. Loppuvuodesta 1941 alkaa kuitenkin eräissä maamme lehdissä ilmestyä ihmetteleviä, jopa kriittisiä arvioita kyseisen operaation tarkoituksenmukaisuudesta. Esimerkiksi Vaasassa ilmestynyt Ilkka (Maalaisliitto) ei ymmärtänyt lainkaan koko asiaa. Ilkka oli huolissaan myös lasten pysyvästä menettämisestä Ruotsille. Helsingin Sanomien yleisön osastossa oli myös avoin kysymys näiden siirtojen välttämättömyydestä. Kirjoittaja oli huolissaan siitä, miten pitkäaikainen ero vaikuttaisi perheen yhteishenkeen, ja arveli siirroilla säästettävän suhteellisen pienen elintarvikemäärän.

Eduskunnassa asia tuli esille IKL:n tekemänä kyselynä. Huolen aiheena oli suomalaisten lasten helppo adoptointi Ruotsiin ja pelättiin, että maamme entuudestaan harvalukuinen ja sotien edelleen harventama väestö menettäisi nämäkin jäsenensä. Pelko ei

aivan aiheeton ollutkaan, sillä Tukholmassa sijaitsevan Suomi-toimiston tekemän tutkimuksen mukaan Ruotsissa oli vielä niinkin myöhään kuin syyskuun 1. päivä 1949 15.174 lasta. Valtaosa näistä jäi todennäköisesti pysyvästi Ruotsiin.

Eduskunta yhtyi IKL:n tekemään kyselyyn ja esitti hallitukselle toivomuksen, että hallitus ryhtyisi toimiin Ruotsissa olevien suomalaislasten adoptoinnin estämiseksi muutoin kuin irtisanomalla v. 1931 solmittua yhteispohjoismaista, asiaa koskevaa sopimusta. Sopimusta ei uskallettu irtisanoa asian arkaluontoisuuden vuoksi.

Toisen kerran asia oli eduskunnassa laajamittaisen keskustelun kohteena v. 1950. Tällöin oli jo käynyt selväksi, että kaikkien lasten palauttaminen Ruotsista ei tulisi onnistumaan. Asian johdosta oli sosiaaliministeri Tyyne Leivo-Larsson asettanut prof. Alasen johdolla istuneen komiteankin, joka mietinnössään ehdotti määrärahan varaamista niiden vanhempien oikeudenkäyntikulujen kattamiseksi, jotka eivät muuta tietä voineet saada lapsiaan takaisin Ruotsista. Eräät eduskunnan jäsenet ehdottivat, että hallitukselle annettaisiin kehoitus voimakkaasti myötävaikuttaa Ruotsissa vielä olevien lasten palauttamiseksi kotimaahansa. Eduskunnan niukka enemmistö ei tähän kuitenkaan suostunut.

Suomen kansanpuolueen silloinen edustaja Juho Tenhiälä teki v. 1952 hallitukselle kyselyn siitä, mitä hallitus aikoo tehdä järkyttävien epäkohtien korjaamiseksi niiden vanhempien suhteen, jotka eivät pyynnöstään huolimatta saa lapsiaan Ruotsista takaisin. Tämä kysely ei johtanut hallituksen taholta käytännön toimiin.

Näistä lastensiirroista on nyttemmin herännyt jopa jonkun verran sensaationsävyistäkin keskustelua ja kirjoittelua. Varsinaisia tutkimuksia asiasta on vähän, vaikka kyseessä oli meidän oloissamme kohtalaisen iso operaatio. Lapsiahan siirrettiin lastensiirto-

komitean kautta kaikkiaan n. 50.000 lasta ja yksityistietä viranomisten ohi n. 25.000 lasta eli yhteensä n. 75.000 lasta. Voidaan jopa sanoa, että asian merkitykseen nähden sitä on tutkittu liian vähän. Päätöshän kohdistui sellaiseen ihmisryhmään, joka oli hyvin herkässä ja vaikutuksille alttiissa iässä.

Nyt suoritettavassa tutkimuksessa on tarkoitus selvittää lastensiirron päätöksentekoprosessi, toteutuksen eri vaiheet, lastensiirroille asetetut tavoitteet sekä analysoida näiden tavoitteiden toteutumista lyhyellä ja pitkällä tähtäimellä. Jälkimmäisten pitkäaikaisten seuraamusten suhteen tullaan selvittämään näiden nyt aikuisiässä olevien lasten koulutusrakenne, menestyminen avioliitoissa ja mahdollisuuksien mukaan myös työkyvyttömyyseläkkeelle joutumisen syyrakenne. Tarkoitus on myös selvittää, kuinka moni ns. sotalapsi on myöhemmin palannut ja jäänyt pysyvästi Ruotsiin. Tutkimus rajoittuu näiltä osin Helsingistä lähetet-

tyyn n. 9.200 lapseen. Aineiston pohjalta pyritään hakemaan vastausta kysymykseen, autettiinko lapsia viime kädessä onnistuneella tavalla.

Koska tutkimukseni sivuaa Ruotsiin myöhemmin palanneiden lasten osalta migraatiotutkimusta ja koska eri yhteyksissä on tuotu esille ajatus, että Ruotsiin myöhemmin muuttaneiden lukumäärä voi olla jopa suurempi kuin sinne adoption tai kasvattilapsisopimuksen perusteella jääneiden lukumäärä, haenkin yhteyttä sellaisiin migraation tutkijoihin, jotka tutkimuksissaan ovat tavalla tai toisella käsitelleet Ruotsissa vielä olevien suomalaisten sotilasten määrää. Oma tutkimukseni antaa vastauksen vain Helsingin osalta. Pyytäisinkin näitä tutkijoita ottamaan yhteyttä osoitteella:

Pertti O.Kaven. Kaartotie 27. 04400 Järvenpää. Puhelinnumeroni on 90 – 1643499 tai 90 – 288287.